

2019-06-26

- SPEAKERRÖST:** Vi på Specialpedagogiska skolmyndigheten arbetar för att alla barn, elever och vuxenstuderande oavsett funktionsförmåga ska målen för sin utbildning. I podden förklarar, fördjupar och diskuterar vi specialpedagogik och ger goda råd till dig som arbetar i eller har barn som går i förskolan och skolan.
- INTERVJUARE:** Kommunikation är helt centralt för att nå ut och kunna lära sig att nå fram med kunskap, att kunna ta till sig och kunna redovisa det man har lärt sig. Och i dag ska vi som är här i studion på Specialpedagogiska skolmyndigheten prata om det som kallas för alternativ och kompletterande kommunikation och förkortas AKK. Och med mig har jag två medarbetare på myndigheten som ger mycket råd på hur man kan använda och utveckla undervisning med hjälp av alternativ och kompletterande kommunikation. Så jag vill säga välkommen till dig Johnny Andersson som är specialpedagogisk rådgivare som arbetar på vårt kontor i Göteborg.
- JOHNNY:** Tack för det.
- INTERVJUARE:** Och till dig, Isabel Olsson, som också är rådgivare och sitter på vårt Stockholmskontor. Vart välkomna.
- ISABEL:** Tack så mycket.
- INTERVJUARE:** Hur skulle ni beskriva alternativ och kompletterande kommunikation? Vad är det för någonting?

2019-06-26

JOHNNY: Till att börja med ska jag säga att det är en rättighet som alla barn och elever ska ha rätt till. Sedan är det också en möjlighet att kunna bidra, att kunna delta i de olika aktiviteter som sker inom skolan och förskolan.

INTERVJUARE: Och jag tänker, vad är det ... rent handfast, vad består det av?

ISABEL: Ja, alternativ och kompletterande kommunikation kan bestå av många delar, men det man oftast tänker på är ett visuellt stöd eller TAKK, alltså tecken som kommunikation. Och jag håller med Johnny, det är en rättighet och en möjlighet, och det är också en skyldighet för skolan att erbjuda AKK till de elever som har behov av det.

JOHNNY: Jag håller med Isabel. Jag tycker också att vi inte ska krångla till detta med AKK för mycket, utan AKK är någonting som vi har runt omkring oss hela tiden utan att vi för det sättet behöver uppmärksamma det eller göra det särskiljande på något sätt. Utan det här är någonting som alla har del utav, alla har möjlighet utav, och de flesta påstår också ha behov av det i olika former.

ISABEL: Vi använder AKK hela tiden.

INTERVJUARE: På vilket sätt då, rent konkret?

ISABEL: Det klassiska exemplet är i trafiken. Om man tittar på hur vi ... när vi kör bil, till exempel, skulle vi vilja ha skrivna skyltar där det står vad vi ska göra eller tycker vi att det fungerar jätteväldigt med de trafikmärken som finns som ger oss signaler på vad vi ska göra? Det ska gå fort. Då har man en bild som vi kan tolka och som vi kan förstå. Vi grejar hela

2019-06-26

tiden med alternativ kommunikation som inte är ord, och vi tror gärna att orden är bärande i vår kommunikation men faktum är att vi använder kroppsspråket hela tiden, och man kan läsa mycket i en person som inte säger någonting.

[allmänt medhåll]

ISABEL: Och den tryggheten i att vi kan det kan man luta sig tillbaka lite när man är lärare och man möter en elev som har de här behoven, att jag är inte helt novis även om jag kan känna mig sån. Utan jag har tränat på det här med kroppsspråk och den delen av kommunikationen hela mitt liv egentligen, och det kan vara skönt att luta tillbaka på. Sen är det mycket att lära vidare, men man har en grund som kan vara en trygghet i början.

INTERVJUARE: Just det. Vad är det man menar med begreppen, då?
Alternativ kommunikation och kompletterande kommunikation, bara så att vi konkretiserar. Vad är det?

JOHNNY: Ja, det är alternativ för det som vi normalt uppfattar som kommunikation, alltså talet, våra röster på olika sätt. Ett alternativ till det. Och kompletterande handlar om, precis som Isabel nämnde tidigare, att arbeta med att förstärka och medvetandegöra de olika gesterna. För vi använder väldigt mycket gester både medvetet och omedvetet, och i AKK handlar det om att vi uppmärksammar och förstärker och svarar på dem.

INTERVJUARE: Just det. Så kan man då förstå det som att det man menar med ”alternativ”, då är det ett annat sätt att kommunicera än det som vi kanske tänker tal eller skrift, och med

2019-06-26

kompletterande, då handlar det om att förstärka det som kanske är tal eller skift? Kan man förstå det så?

JOHNNY: Förstärka eller träna på. Det handlar också om att få svar på det man gör. Och det handlar om att vi i vår omgivning också uppmärksammar. Vi pratar ibland om positiv övertolkning. Om vi tänker det lilla, lilla barnet, lilla, lilla bäbisen som ligger och tittar upp i taket. Helt plötsligt är vi där och börjar prata om lampor och massa spännande saker, och vi är fullt medvetna om att barn inte vet vad en lampa är. Det här är en positiv övertolkning, att vi överför. Och det här handlar om kommunikation, det handlar om att skapa relationer, och det bygger ... och grundläggande för det det handlar om.

INTERVJUARE: Men vi har varit inne på det nu, men vilka elevgrupper är det som ni ser har behov och nytta av AKK i undervisningen?

JOHNNY: Jag skulle vilja påstå att vi börjar oss till kanske lite mer traditionella grupper om vi pratar om det, och då pratar vi om personer med CP och liknande som har väldigt svåra svårigheter med sitt tal och motorik på olika sätt. Jag märker en stark trend, att det ... mer och mer tydligt också inom den grupp som vi kallar för NPF till exempel, autism och liknande, där det handlar om struktur och att få ordning på tillvaron och de delarna. Och det tycker jag är en väldigt positiv trend, att den här synen på att AKK, bildstöd, visuellt stöd som jag pratar om, är någonting för gruppen som vi kallar för intellektuellt funktionsnedsatta, den börjar att ändras här nu. Så jag möter mer och mer lärare och

2019-06-26

pedagoger som ser nyttan och också vågar använda det här och får så positivt, härligt gensvar från sina elever.

ISABEL: Jag håller med Johnny, och jag ser också den trenden. Det sker en förflyttning, att från att AKK har varit traditionellt för grundsärskolan, att man har tänkt att det är den gruppen där det hör hemma, så har det skett en förflyttning. Och det ska sägas med eftertryck, att alla som har behov av alternativ kommunikation har inte en intellektuell funktionsnedsättning. Det är verkligen någonting att trycka på här. Men man har skapat genom AKK ... och då är det framför allt visuellt stöd, så har man skapat både struktur och strategier som funkar väldigt väl för många grupper. Och jag skulle nog säga att det funkar bra för alla grupper i skolan att få den här strukturen och det här extrastödet.

INTERVJUARE: Och det är det här förstärkandet av kommunikationen som vi pratar om? Ja, just det.

ISABEL: Då är det förstärkandet, ja. Precis. Men inte att förglömma då att det finns en grupp där det här blir sättet att kommunicera på. Det är skillnad på att få det som struktur men att kunna prata och göra sig förstådd och att inte kunna prata som vi är vana att prata, utan att behöva ett bildstöd, till exempel, eller bliss, eller någon ...

INTERVJUARE: Vad är bliss?

JOHNNY: Bliss är ett symbolspråk ifrån 70-talet som har funnits i Sverige sedan dess. Och det här för närvarande ungefär 5 800 symboler, och det här utvecklas med hjälp av Bliss Communication International och samarbetar med SPSM.

2019-06-26

Jag rekommenderar att gå in på blissonline.se för er som är intresserade och vill veta mer om det.

INTERVJUARE: Just det. Och då är det som ett språk, kan man säga?

ISABEL: Det är som ett språk, och då får man helt andra uttrycksmöjligheter, men det ställer också krav på användaren att kunna abstrahera språk på ett annat sätt än att ... vad man gör med en vanlig bildkarta eller en podd, till exempel.

JOHNNY: Vi pratar om användarna mycket, men vi måste också prata om faktiskt de som ... möjliggörarna.

ISABEL: Ja, precis.

JOHNNY: Den personal som finns runt omkring på olika sätt. Och jag tror det är väldigt viktigt att ... med olika former utav fortbildning och att det uppmärksammas och att det här också får ett värde på olika sätt.

INTERVJUARE: Du menar att de som finns runtomkring eleverna, att de vet och känner sig trygga med de här olika verktygen som finns?

JOHNNY: Ja. Och då handlar det väldigt mycket, naturligtvis, om effekter, det handlar om måluppfyllelse och liknande delar, som vad är det då nyttan med det här? Om vi tänker på just de bitarna. För kommunikationen är absolut grunden, men sen har vi de olika delvinsterna som är tydligt, om vi tittar på studier och forskning, hur det bidrar och ökar olika former utav måluppfyllelse.

2019-06-26

- INTERVJUARE: Men vi pratar om det nu, då. Det låter jätteintressant. För det är precis det jag funderar på. Vad innebär användandet av AKK för ... jag tänker elevens skolsituation, förutsättningen att lära men också möjligheten att vara delaktig. Om ni skulle ge konkreta exempel på vad det möjliggör.
- JOHNNY: Jag har ett ... tycker jag själv, ett ... vi fick ta del utav norsk forskning om är ... ny forskning. De har tittat väldigt mycket på ... hur bidrar AKK till delaktighet i olika former? De har gjort jämförelser och intervjuer med ett stort antal elever som använder AKK i olika former, elever som inte har använt AKK i olika former, och det är tydligt hur bidragande det har varit på olika sätt. Och en stor del av vinsten har faktiskt varit att gå ifrån att vara en lyssnare, en iakttagare, en deltagare till att vara en som är intressant, spännande och kan bidra med olika saker. Och det här har gett en väldigt viktig effekt, och det var den största effekten, det var vänskap. Det här är en grupp som saknar och efterlängtar också vänskap. Nu tänker inte jag klasskamrater, utan vänskap på olika sätt, och där har AKK varit väldigt bidragande. Och där har vi också motivationen som är så stark drivkraft.
- ISABEL: Ja.
- INTERVJUARE: Men är det för att man kommunicera och berätta vem man är?
- JOHNNY: Precis. Att få vara någon person, inte killen eller tjej som sitter med de här konstiga symbolerna.

2019-06-26

ISABEL: Nej, precis. Precis. Om man tänker sig in i den situationen själv, att det enda som förväntas av mig på jobbet, det är att jag säga ja eller nej. Jag förväntas inte komma med en analys, jag förväntas inte ha något roligt att berätta, jag förväntas inte kunna berätta någonting som har hänt, ingenting. Det enda som förväntas av mig, det är att jag ska svara när någon ställer frågor till mig. Då inser ... man behöver inte vara någon djuplodande analytiker för att förstå att det livet blir inte så rikt. Och de här personerna har massvis med saker att berätta, och varför ska man inte få göra det? Och då behöver man få ett verktyg så att man kan få uttrycka sig. Jag tänker att det blir som en tryckkokare i de här eleverna många gånger, där ... för det kan också finnas väldigt mycket frustration, men vad beror den frustrationen på? Det kanske beror på att jag vill inte ha ett äpple i dag [skratt], jag vill ha en banan eller en persika, men jag kan inte säga det. Och om man sätter sig själv i den sitsen så förstår man varför man behöver erbjuda det här till eleverna. Och då handlar det både om vänskap, som Johnny säger, men också rätte att vara en egen person med en egen vilja.

INTERVJUARE: Vad säger ni om lärandet, då? Just det där att kunna tillägna sig kunskap, tänker jag, men också kunna uttrycka den?

ISABEL: Ja, men ... och din fråga var utifrån lärandet, och jag tänker att de här eleverna går i skolan precis som alla andra elever. De har precis samma kunskapskrav på sig som alla andra har, och då måste man på något sätt få möjlighet att ge uttryck för det.

INTERVJUARE: Hur ska man göra då, då, för att det ska bli bra?

2019-06-26

- ISABEL: Vi måste lära oss tillsammans här. Och lära tillsammans med eleven och lära tillsammans med de personerna, då tänker jag att det finns kanske en arbetsterapeut, en logoped, ett habiliteringsteam runt. Att lära tillsammans med dem kring kommunikation, det är jättehäftigt att få göra tillsammans.
- JOHNNY: Ja, men absolut. Och jag tänker just på ... vi pratar om olika begrepp, vi pratar om UDL, till exempel, Universal Design for Learning, som visar just på det, det som är bra för några få är också väldigt bra för många andra. Och jag håller helt med där, vad viktigt det där att få med hela omgivningen, för vi får ändå titta på ett 24-timmarsperspektiv.
- ISABEL: Ja, ja, absolut.
- JOHNNY: Med delaktighet från föräldrar och så vidare för uppgifter som förväntas göra på olika sätt. Jag tänker, vi har också de här aspekterna som till exempel tid, som är riktigt avgörande att ta hänsyn till också som lärare inför olika former utav uppgifter, att det också är möjligt att uppnå inom den här delen.
- ISABEL: Jo, men att våga sortera då, för centrala innehållet är mastigt. Det är mastigt för alla. Men vad behöver jag se för att kunna bedöma den här eleven i slutändan? Jag behöver inte se att den har presenterat inom alla delmoment i centrala innehållet för att kunna bedöma dennes kunskaper, utan jag behöver kunna checka av, ja, men här har jag sett. Vad är viktigt? Hur kan vi sambedöma det här?
- INTERVJUARE: Nu har vi pratat mycket om just den elevgrupp som använder AKK som sin kommunikation, men om vi då tittar

2019-06-26

på de som behöver ... eller som är stärkta av den här kompletterande delen, med bildstöd och annat, vad är det som behövs i skolorna då, tänker jag? Vad behöver pedagogerna med sig och vad behöver det finnas för andra förutsättningar, ser ni?

JOHNNY: Jag tror nog att det behöver kanske en liten förändring på synen på hur man resonerar, hur man presenterar olika former utav kunskap. Jag tänker PowerPoint som vi använder väldigt mycket på olika sätt, den jobbar efter dual-coding-metoden.

INTERVJUARE: Vad är det?

JOHNNY: Det är när vi kombinerar det auditiva med det visuella, och så gör vi då ett tillägg också med det taktila eller med tecken på olika sätt, så vi jobbar med hjärnans alla kanaler samtidigt. Och det här handlar om långtidsminne, det handlar om arbetsminne och det handlar i slutändan om det som vi kallar för kunskap på olika sätt. Och då behöver vi saker att koppla ihop med. Och jag backar tillbaka lite till det vi pratade om du och jag, Isabel, att det här bra för alla på olika sätt. Så jag tror inte att man ska vara så ... ”rädd” kanske är lite överdrivet att säga, men att använda mer det vi kallar för visuellt stöd i olika former. Det avlastar hjärnan och det ger en större bredd att ta in information på olika sätt.

ISABEL: På något sätt fascinerar det mig, det här att när vi kommer ut på en arbetsplats, och det är vuxna vi pratar om, då är det ingen som förväntar sig att Johnny och jag ska göra samma sak på exakt samma sätt. Den förväntan finns inte på oss,

2019-06-26

utan ”ja, men du angriper den här texten på det här sättet och jag väljer att göra så här och det är helt okej” och i slutändan så ... ja, men när vi ska analysera det, då kanske någon av oss har skrivit massa anteckningar och någon har det bara i huvudet. Det är helt okej, det är ingen som över huvud taget fäster någon vikt vid det. Vi ska bara lösa uppgiften. Men när det kommer till skolan, då vill vi gärna att det ska gå till på samma sätt. Det är ett sätt eller möjligtvis två, men elever eller barn är lika olika som vi är och någonstans det här ... ja, men one size fits all har aldrig funkat för någon, så varför skulle det göra nu? Så därför tänker jag att den här AKK som man pratar om i det här sammanhanget, struktur, strategi, visuellt stöd, tecken och också om man tänker i ett vidare perspektiv hur man presenterar sitt material med film, med PowerPoint, stillbild, man kanske använder inläsningstjänst eller någonting för att läsa upp det här. Det är ett sätt att möta barns olika sätt att lära sig och inte bara presentera ett sätt. Och genom att ha AKK som bas eller grund eller ram eller hur man väljer att se på det, så skapar man en struktur kring det som många elever mår bra av.

JOHNNY:

Och här är det viktigt för vår del som rådgivare också, att grunda detta nu i både erfarenhet, beprövad erfarenhet och forskning. Och jag tänker på, det var en ganska stor forskning som skedde på Göteborgs universitet som man just tittat på de här olika faktorerna och visade en signifikant stor skillnad på det som eleven hade tagit till sig i just kunskapsbärande delarna. Så det här är inte tagit ur luften för vår del, utan vi bygger våra åsikter och tankar

2019-06-26

både från våra möten, naturligtvis, men från vår omvärld som vi fångar upp.

INTERVJUARE: Just det, där man ser att den kunskap man förvärvar, att man ökar möjligheterna för det.

JOHNNY: Ja, det stämmer. Jag tänker också på gruppen NPF, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, som har haft väldigt stor nytta utav det här. Och det har jag tagit del av i ett antal ärenden. När de här eleverna har fått olika former utav bildstöd som förstärkning så har faktiskt eleverna varit duktigare än vad deras lärare trodde att de var, och det här är en ganska spännande reflektion. Så de behövde alltså ytterligare ett input för att ta till sig kunskapen genom det visuella stödet. Och det här har skapat ringar på vattnet, naturligtvis.

ISABEL: Ja, men och det handlar om att på något .... det vet vi forskningsbaserat, att elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, till exempel, har ofta svårigheter med arbetsminne. Ja, men för att kunna processa språk så behöver du arbetsminne. Så att hos den elevgruppen så kanske det inte är just den språkliga förståelsen som är påverkad, men arbetsminnet gör att jag kan inte hålla det du säger aktivt. Det bara försvinner. Jag kommer ihåg kanske det sista du sa. Och då blir det visuella stödet så viktigt, därför att det ligger kvar. Det finns där, så jag kan ... jag behöver inte använda kraft till att komma ihåg det du sa, för det har du redan riggat åt mig här. Och jag tänker på något sätt, om man tänker kring elevens energi som 100, att vi har 100 % energi under en dag. Vad vill jag då som pedagog att den här eleven ska använda sin energi till i skolan? För det

2019-06-26

är det vi kan påverka. Vill jag att den ska arbetsminnesträna hela dagarna för att den ska försöka komma ihåg allt den ska göra, böcker som ska med, lektioner som ska hitan och ditan, lärare jag ska träffa, kompisar, allt det här som finns i skolan, eller kan jag på något sätt härbärgera energi åt eleven genom att rigga lektioner där ... ”ja, men nu ska du fylla i det här pappret. Jag har förberett. Begreppen finns här, du ska bara sätta dem på rätt ställe. Meningarna är förberedda.” Och då har man låtit eleven använda sin energi till att faktiskt visa mig vad den kan istället för att den har egentligen visat att den inte har arbetsminne, vilket jag redan vet. Så kan man också tänka.

JOHNNY: Nej, men det är så härligt att du säger det, Isabel, för det här är vad det mycket handlar om. Vi handlar om energi, vi pratar om avlastning.

ISABEL: Ja, precis.

JOHNNY: Och då kommer naturligtvis dilemmat, vad kan vi då fokusera mer på och vad kan vi då göra mindre utav? Och det här handlar hela pedagogiken, didaktiken om, och då handlar det också ... bjuda in, naturligtvis, användaren själv. Det får du inte glömma bort, vad mycket de har att också ge och bidra med om sin omvärld på olika vis.

INTERVJUARE: Nu tänker jag, vi har pratat om ... vad ska man säga, ganska många olika elevgrupper och vi har pratat om många olika sätt att jobba också med AKK och också att AKK är väldigt många olika saker, men vad kan man då som lärare ... vad kan man få för hjälp att börja jobba med AKK och använda det på det här sättet som ni beskriver i sin undervisning?

2019-06-26

- ISABEL: Ja, men kom till oss då [skratt].
- INTERVJUARE: [skratt] Ja, vad bra.
- ISABEL: Ja, för SPSM erbjuder kurser, både nattbaserade och fysiska träffar där man får grunderna i AKK. Sen tycker jag att man ska ta vara på de nätverken som finns runt eleven också, för där finns det kompetens, oftast.
- INTERVJUARE: Och vilka nätverk är det då, menar du?
- ISABEL: Ja, men habiliteringen, till exempel. Föräldrar har också mycket kompetens många gånger. Att våga samverka och utveckla sig själv via samverkan. Men vi erbjuder fortbildning i de här frågorna.
- JOHNNY: Det gör vi, och de är väldigt uppskattade. De är i stort sett alltid fullsatta. Jag tänker också lite grann att vi rådgivare har ett stort ansvar här, och det är faktiskt att lyfta de här frågorna, efterfråga när vi också möter lärare och personal och så vidare. För det här som vi pratar om är fortfarande en liten, liten okänd värld, så här. Så här har vi ett ansvar. Och som sagt, att vi också kan se de stora vinsterna som vi får med det. Sen handlar det om alternativ ko... massa begrepp som vi pratar om här nu, det handlar om att visualisera med bilder på olika sätt, erbjuda det som fungerar, och det brukar vi ... för att enkelt säga, det multimodala sättet, använd det som fungerar.
- ISABEL: Ja, precis.
- INTERVJUARE: Jätteintressant samtal, verkligen. Ni har presenterat ett jättestort och spännande smörgåsbord här, tycker jag.

2019-06-26

[skratt]

ISABEL: Ja, precis.

INTERVJUARE: Tack för att ni kom hit, Johnny Andersson och Isabel Olsson, båda rådgivare på Specialpedagogiska skolmyndigheten. Det här är en introduktion, dessutom, så det kommer att komma mer om AKK. Och i nästa avsnitt av den här serien som handlar om AKK så kommer vi att prata om alternativ och kompletterande kommunikation som ett stöd i undervisningen för elever med språkstörning, och då kommer du vara tillbaka, Isabel.

ISABEL: Ja, tillsammans med en annan gäst. Så vi hörs igen. Tack.

INTERVJUARE: Tack.

SPEAKERRÖST: Tack för att du lyssnat på Specialpedagogiska skolmyndighetens podd. Fler avsnitt kan du hitta på vår webbplats och där poddar finns. Om du vill veta mer om oss och vilket stöd vi erbjuder, gå in på vår webbplats, spsm.se. Följ oss även på Facebook, Twitter och Instagram.